

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.12.2016 № 1604)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 6, 2015

[Назад](#)

[Головна](#)

0 0 0 0 0 0 0 0

УДК 351

Ю. І. Стельмащук,
аспірант Академії муніципального управління

СТАН РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ СФЕРИ В ПРОЦЕСІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН УКРАЇНИ

Yuri I. Stelmashchuk,
graduate student of the Academy of Municipal Management

STATE OF SOCIAL-HUMANITARIAN SPHERES DURING TRANSFORMATIONS UKRAINE

Здійснено аналіз стану розвитку соціально-гуманітарної сфери в процесі трансформаційних змін України. Визначено проблемні питання у соціогуманітарній сфері. Виокремлено особливості найважливіших проблем соціально-гуманітарної сфери.

The analysis of the current state of social and humanitarian sphere during the transformational changes Ukraine.

Identified areas in socio-humanitarian sphere, namely conceptual disregard for social and humanitarian component, the lack of a systematic approach to prioritizing social and humanitarian policies and implementation mechanisms; inefficient use of funds allocated for social and humanitarian needs; poor targeting and the effectiveness of transfer policy; deterioration of social and humanitarian infrastructure; Loss of knowledge and labor; threat to social and humanitarian foundations of the country.

Proved that in Ukraine formed socio-humanitarian model that does not provide the solution of problems of social progress, but rather generates various manifestations of decay of society. In this model, economic growth is not accompanied by increases in the level and quality of life. Despite the fact that social and human development always defined as one of the priorities of state policy in practice it actually limited the increase in the nominal amount of various social benefits.

It was found that systemic deformations Institute of Social Policy in Ukraine are: the slow pace of social reform; unfinished pension reform; a sharp deterioration in the labor market, trends in active layoffs and deterioration of wages of employees; imperfect legal security in the field of social protection, lack of a unified social rights; irrationality of social services, network congestion state budget institutions that perform different functions in the social sphere; active increase in public spending on social protection and social security.

However рьдкresleno that under-funded health care programs, support child welfare, informatization of educational institutions, health and safety etc. Built to the prevalence of social policy elements compensatory concerning certain population groups, different regions, measures at the level of monetary compensation mechanisms; addresslessness in the allocation of substantial public funds directed to social protection.

Emphasized that Ukraine is not yet complete formation of a single integrated socio-humanitarian space that would seamlessly combines communication infrastructure and its structural elements. Thesis there is determined the features of the major problems of social and humanitarian sphere.

Ключові слова: *Соціально-гуманітарна сфера, державне регулювання, механізми державного регулювання, соціальний захист, гуманітарна політика, соціальна політика, соціальна держава, соціальні послуги, пенсійна система, демографічна ситуація.*

Keywords: *Social and humanitarian sphere, government regulation, government regulation mechanisms, social protection, social policy, social policy, welfare state, social services, pension systems, the demographic situation.*

I. Вступ

Соціально-гуманітарна сфера дедалі більше перетворюється на системоутворюючий і стратегічно важливий чинник розвитку держави. Проникаючи в усі інші суспільні сфери, вона трансформується і перетворює ці сфери на якісно новий соціально-гуманітарний простір, стан справ у якому є безпомилковим індикатором науково-технологічного, культурно- інформаційного, освітнього рівня країни, квінтесенцією її досягнень і здобутків у цих галузях. Однак, в Україні ще не завершено формування єдиного цілісного соціально-гуманітарного простору, який би органічно поєднував у собі зв'язок його структурних та інфраструктурних елементів. Особливо гостро

постає потреба удосконалення механізмів державного регулювання розвитку соціально-гуманітарної сфери в Україні, визначення чіткої мети соціально-гуманітарної політики, завдань, механізмів і етапів її реалізації. Вищеозначене зумовлює необхідність дослідження сучасного стану соціально-гуманітарної сфери.

II. Постановка завдання

Нові завдання й функції держави на сучасному етапі розвитку зумовлюють і новий зміст її управлінської діяльності, визначають особливості функціонування механізмів державного управління, вироблення та реалізації державної політики. Сьогодні як ніколи раніше, зростає функціональна роль соціально-гуманітарної сфери і усіх її складових у забезпеченні життєдіяльності нації та держави. В таких умовах все більшої актуальності набуває дослідження основних тенденцій розвитку вітчизняної соціально-гуманітарної сфери з метою удосконалення механізмів її державного регулювання.

III. Результати

Соціально-гуманітарна політика в сучасних умовах є універсальною, необхідною і функціонально значущою сферою життєдіяльності суспільства. Її об'єктивний характер і масштаби реалізації визначаються високим рівнем соціальної диференціації і складністю соціально-гуманітарних відносин у суспільствах сучасного типу, що вимагають постійних зусиль у напрямі їхнього державного регулювання як факторів суспільного розвитку.

Розрізнені заходи державної підтримки кардинально не впливають на подолання чи протидію виникненню негативних тенденцій у соціально-гуманітарній сфері. Все це суперечить сутності соціально-гуманітарної держави як такої, визначеній Конституцією України, а також радикально гальмує подальше просування країни шляхом соціально-економічного прогресу і зміцнення її глобальної конкурентоспроможності.

Системними деформаціями у соціально-гуманітарній сфері України є: брак стратегічного бачення інституціональних трансформацій цієї політики – панівною залишається захисна функція держави, а інтеграційний і розвиваючий потенціал соціальної політики не затребується повною мірою як важливий ресурс здійснюваних соціально-економічних реформ; відсутність системного підходу до формування державних соціальних гарантій, сучасного інструментарію вибору пріоритетів соціальної політики і механізмів її реалізації; повільне просування соціальних реформ; уповільнення темпів зростання реальної заробітної плати через прискорення інфляційних тенденцій; значна диференціація заробітної плати в регіональному вимірі та за видами економічної діяльності; незавершеність пенсійної реформи; різке погіршення ситуації на ринку праці, тенденції активного звільнення працівників і погіршення стану з оплатою праці працюючих; недосконалість нормативно-правового забезпечення у сфері соціального захисту, відсутність єдиної системи соціального права; надмірна кількість задекларованих соціальних пільг за фактичного недотримання принципів їх цільового призначення, збільшення кількості пільг і розширення кола пільговиків не підкріплено можливостями бюджетного фінансування; нерациональність системи соціальних послуг, перевантаженість держави мережею бюджетних установ, які виконують різні функції в соціальній сфері; зведення соціальної політики до переважання елементів компенсаційного характеру стосовно окремих верств населення, різних регіонів; безадресність під час розподілу значної частини державних коштів, які направляються на соціальний захист населення; фізичне та моральне старіння матеріально-технічної бази; недостатня соціально-економічна привабливість науково-технічної діяльності; відсутність діючого механізму впровадження інноваційних розробок і проектів; відсутність чітких стратегічних пріоритетів державної соціальної політики; суперечність із цілями посткризової модернізації економіки та суспільства чинної державної моделі соціально-гуманітарної політики; інертність адаптаційних механізмів, яка сприяє поширенню бідності.

До того ж, актуальними проблемами у гуманітарній сфері України є: відсутність нової системи культурних цінностей; втрата у широких верств суспільства ціннісних орієнтирів; вибірковий доступ до культурних надбань, обмежене використання у цій сфері новітніх інформаційних технологій; недостатня популяризація і поширення якісних і різноманітних зразків культури і мистецтва; відторгнення від культурних надбань значної частини соціуму.

Слід зазначити, що заходи держави стосовно регулювання соціогуманітарної сфери є неефективними через: їх безсистемність і непослідовність; відсутність чітко продуманої тактики, яка базувалась би на глобальному вивченні й усебічному врахуванні наявних особливостей культурного життя, економічної, соціально-політичної, демографічної ситуації; відсутність належної нормативно-правової бази, яка однозначно регулювала б управлінську діяльність у контексті загальних закономірностей національного поступу українського суспільства, захисту національних інтересів; недосконалість кадрової політики держави щодо забезпечення регіонів фахівцями-управлінцями; слабку, недостатньо нормативно визначену взаємодію центральних державних управлінських органів з регіональними; відсутність у низці регіонів належної координації дій державних управлінських органів та органів місцевого самоврядування; недостатній рівень матеріального забезпечення заходів, спрямованих на розвиток соціально-гуманітарної сфери та формування єдиного гуманітарного простору, відсутність належного контролю за їх цільовим використанням.

В контексті розгляду даного питання нами більш детально охарактеризовано найважливіші проблеми вітчизняної соціально-гуманітарної сфери, до яких віднесено наступні.

Безперечно, демографічна ситуація в Україні є одним з пріоритетних напрямів національних інтересів у соціально-гуманітарній сфері. Але слід констатувати, що країна сьогодні перейшла межу припустимого зниження показників демографічного відтворення та життєвого рівня населення по всіх індикаторах для основної маси своїх громадян. Процеси демографічної деградації, погіршення соціальних умов відтворення безсумнівно позначаються на економічному реформуванні й загальмовують темпи його реалізації.

Вихідними чинниками, які зумовлюють проблемні аспекти формування сучасної соціально-демографічної ситуації в Україні та створюють загрозу перспективам стабільності держави є: падіння рівня народжуваності; втрачені традиції багатодітності; інтенсифікація смертності населення; зменшення кількості шлюбів; старіння населення; наявність тенденції та реалізація намірів до трудової еміграції працездатного населення країни.

Загальні тенденції у соціально-економічному та демографічному розвитку країни суттєво вплинули на формування ринку праці України, а також на основні його характеристики.

Докорінна зміна соціально-економічних умов зруйнувала усталений порядок взаємовідносин на ринку праці, але не призвела до кардинальної перебудови ситуації, його адаптації до нових економічних умов, нової державної політики щодо структурної перебудови економіки.

Найбільш гострими чинниками розвитку сучасного національного ринку праці є: процес реструктуризації робочої сили – переміщення працівників з виробничих галузей до сфери послуг; відтік за кордон кваліфікованої робочої сили; високий рівень безробіття та зростання його тривалості; низький рівень оплати праці; професійно-кваліфікаційні диспропорції попиту і пропозиції робочої сили; нерациональна, неефективна структура зайнятості; неповне використання зайнятої робочої сили; невідповідність галузевої структури зайнятості потребам інноваційного розвитку економіки; незареєстрована зайнятість як основна стратегія виживання для більшості населення.

Відтак, відсутність державної стратегії зайнятості супроводжується значними соціальними витратами, у першу чергу у вигляді високих міграційних процесів, знецінення і декваліфікації робочої сили тощо. Політика України в сфері зайнятості сконцентрована переважно на регулюванні масштабів офіційного безробіття, проте пріоритетом державної політики на ринку праці, на нашу думку, має стати створення нових продуктивних високотехнологічних робочих місць.

Високі регіональні розбіжності в оплаті праці, зумовлені галузевими відмінностями економіки регіонів і надмірною міжгалузевою диференціацією заробітної плати, створюють складні проблеми у забезпеченні єдиних національних стандартів рівня життя населення, подоланні бідності та становленні середнього класу в країні.

Ми переконані в тому, що тільки ефективна трансформація політики доходів забезпечить суттєве підвищення рівня життя широких верств населення та формування соціальної структури, наближеної до європейської.

Відтак, для України характерним є феномен значних масштабів бідності серед економічно активного населення, незалежно від професійних, освітніх та демографічних характеристик, що пов'язано як з високим рівнем безробіття, так і з низькою заробітною платою. Отже, причини української бідності працездатних громадян полягають, насамперед, у повільній адаптації національної економіки до ринкових умов, не конкурентоспроможності низки галузей і виробництв, низькій продуктивності праці і слабкій її організації, переважанні низькооплачуваних робочих місць і дефіциту фахівців необхідної кваліфікації.

Крім того, надмірна диференціація регіонів за соціально-економічним станом, значний розрив між обласними центрами та іншими населеними пунктами України призводить до формування нерівних можливостей для розвитку людини, посилення міграційних процесів, провокує політизацію регіонального чинника, поглиблює світоглядну і політичну дезінтеграцію суспільства [2].

Низький рівень життя значної частини сімей у поєднанні зі суттєвою диференціацією доходів засвідчує неефективність діючих соціальних інститутів ринку та зумовлює необхідність розвитку цивілізованих соціально орієнтованих ринкових відносин в Україні.

Варто зазначити, що комплекс заходів з подолання бідності в Україні, на наш погляд, обмежується лише пасивними методами соціальної політики, які неспроможні кардинально змінити ситуацію. Були запропоновані основні принципи державної політики щодо подолання бідності, а не її механізми. Відповідно гуманістична мета і запропоновані засоби не узгоджуються між собою.

На нашу думку, проблему бідності населення України слід пов'язувати не лише з економічним розвитком країни, але й з ефективністю діяльності державних інститутів, з дієвістю механізмів державного управління суспільним розвитком, з результативністю співпраці органів державного управління і суспільства, громадян.

При цьому, бідність суттєво звужує людський розвиток, поглиблює загальне зубожіння населення, і, як наслідок, відбувається маргіналізація певних соціальних груп та деградація суспільства. Масова бідність може привести до посилення соціальної напруги, до загрози соціальній стабільності та національній безпеці держави [1].

Таким чином, в Україні низька ефективність економічного реформування та недієвість законодавчого механізму соціальної спрямованості спричинили розшарування населення за рівнем матеріального забезпечення, призвели до поширення бідності, маргіналізації громадян, відбулося загострення кризи зайнятості, звуження відтворення людського потенціалу, погіршення стану здоров'я і життєдіяльності населення, що стало загрозою для розвитку людського, трудового й інтелектуального потенціалу українського суспільства.

Наступною важливою соціально-гуманітарною проблемою є масштабність та неврегульованість трудової міграції, права трудових мігрантів та їх інтеграція в суспільство приймаючої країни. З огляду на необхідність підвищення ефективності протидії явищам, що становлять реальну загрозу національній безпеці України констатуємо концептуальну невизначеність державної міграційної політики України, у тому числі її принципів, стратегічних цілей, сучасних завдань, стандартів із забезпечення прав людини.

В Україні одночасно зі зменшенням кількості населення збільшується кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, значна частина яких повповнює дитячі будинки та школи-інтернати.

Причинами соціального сирітства є складна екологічна ситуація, економічна нестабільність, безробіття, трудова міграція, соціальна незахищеність населення, криза інституту сім'ї тощо.

Аналіз актуальних проблем соціального захисту інвалідів в Україні засвідчує, що на нинішньому етапі недостатньо вжито заходів щодо забезпечення повноцінного життя людей з обмеженими можливостями та фізичними вадами, не проведена модернізація існуючої системи соціального захисту інвалідів. Загалом, нами окреслено такі проблеми у сфері соціального захисту інвалідів: забезпечення пенсійних і соціальних виплат інвалідам у розмірах, які б гарантували їм достатній рівень життя; отримання гідної освіти в рамках інтегрованих форм навчання; забезпечення можливості безперешкодного отримання реабілітаційних послуг за місцем мешкання інваліда; можливість трудової діяльності без дискримінації в процесі працевлаштування та подальшої роботи; реформування стаціонарних установ для інвалідів та переведення фінансування на створення допоміжних служб, які дають змогу людям з інвалідністю жити без відриву від соціуму; забезпечення створення доступного середовища для вільного пересування інвалідів та безперешкодної комунікації. Набуває особливої актуальності проблема зайнятості інвалідів у зв'язку з постійним зростанням їхньої чисельності та низьким рівнем зайнятості.

Окремо варто зупинитися на пенсійному забезпеченні. Так, останніми роками пенсійна система почала набувати нових рис, змінюється її економічна основа, джерела і принципи фінансування. В той же час, складні соціально-економічні, політичні та демографічні процеси, які мають об'єктивний і довгостроковий характер, значно впливають на неї. Сучасна вітчизняна модель пенсійної системи неспроможна підтримувати фінансовий баланс і при цьому забезпечувати задовільний рівень пенсій [3]. Пенсійна система не вирішує поставлених перед нею соціальних завдань, призводить до викривлень у функціонуванні економіки, не має фінансової стійкості в умовах старіння населення.

Проблеми пенсійної системи окреслимо таким чином: більшість заходів має параметричний характер і спрямована на подолання дефіциту бюджету Пенсійного фонду України; для майбутніх пенсіонерів умови пенсійного забезпечення стають менш комфортними; підвищення пенсійного віку та страхового стажу погіршують ситуацію на ринку праці; зберігаються високі ризики дефіциту бюджету в середньо- і довгостроковій перспективі; недосконалість механізмів обчислення та перерахунку пенсій, відсутність максимальної залежності пенсій від персоналізованих внесків застрахованих осіб; незначний інтерес населення до участі у формуванні пенсійних накопичень; велика кількість дострокових та пільгових пенсій.

Ми переконані, що на системні деформації пенсійної системи впливають: зменшення темпів приросту мінімальної заробітної плати на тлі прискорення приросту інших соціальних стандартів; уповільнення темпів зростання реальної заробітної плати через прискорення інфляційних тенденцій, відповідно і зменшення відрахувань до пенсійної системи; гальмування пенсійної реформи; погіршення становища на ринку праці, тенденції активного звільнення працівників.

У результаті державне регулювання пенсійної системи має характер недостатньо узгоджених і обґрунтованих заходів, являючи собою поєднання із залишків соціалістичного минулого, погано адаптованих елементів західних зразків, недостатньо продуманих і науково обґрунтованих вітчизняних нововведень.

Отже, пенсійна політика держави не відповідає проголошеному державному курсу на впровадження ліберальної моделі пенсійної системи, позбавлена системності та прозорості, не спрямована на ефективне використання обмежених бюджетних коштів і стимулювання економіки.

Основною методологічною проблемою державної соціальної політики залишається її суто дотаційна спрямованість і уніфікація всієї сукупності громадян у концепції бідності. Між тим українське суспільство є складною соціальною системою, кожен елемент якої потребує особливих форм взаємодії з державою.

Крім того, існуюча вітчизняна система соціального захисту характеризується низькою суттєвих недоліків, серед яких доцільно вказати на: невизначеність стратегічних пріоритетів державної політики щодо соціального захисту населення та безсистемність здійснюваних заходів; неоптимальну структуру доходів населення, яка має трансформуватися в напрямі підвищення ролі заробітної плати як чинника подолання бідності працюючих осіб та їхніх сімей, а також способу посилення ролі систем соціального страхування; труднощі цільової реалізації додаткового соціального захисту; дефіцит коштів, необхідних для забезпечення всіх видів допомоги, встановлених законодавством, у повному обсязі; недоліки в роботі соціальних служб, низьку якість послуг, що надаються органами праці та соціального захисту, недостатню інформованість населення щодо можливості отримання допомоги; несправедливість розподілу державних соціальних трансфертів, низьку адресність при наданні соціальної підтримки та орієнтацію на екстенсивне охоплення нею населення, нерозвиненість системи соціального страхування; неефективність фінансового забезпечення заходів державного соціального захисту тощо.

Отже, нині спостерігається недієвість соціальної політики у вирішенні проблем найбільш незахищених прошарків населення, має місце відсутність системного підходу до формування державних соціальних гарантій, сучасного інструментарію вибору пріоритетів соціальної політики та механізмів її реалізації. Система соціального захисту доведена до законодавчо зафіксованих грошових виплат, видів допомоги, пільг, компенсацій та державних соціальних закладів з мінімальним фінансуванням.

До того ж, діюча система надання пільг є неефективною і соціально несправедливою: створює значне навантаження на систему державних фінансів, але при цьому не забезпечує матеріальною підтримкою громадян, які дійсно її потребують.

Головною вадою пільг, як механізму соціального захисту, є те, що вони не забезпечують адресності, що призводить до неефективного використання бюджетних

коштів, їх розпорощення. Попри скорочення кола пільговиків пільги все ще надають незалежно від доходу та потреби в них.

До недоліків сучасної державної системи соціальних пільг нами також віднесено: відсутність системного нормативно-правового акта, яким би комплексно визначались підстави, суб'єкти, види та механізм надання соціальних пільг; недосконалість механізму надання пільг, оскільки реально ними можуть скористатися не всі, хто має на них право; відсутність спеціальної системи моніторингу доходів сімей, а тому важко визначити тих осіб, яким забезпечення є найбільш необхідним; підприємства та організації, на які покладається обов'язок надання пільг, не мають єдиної методики обчислення фактичної вартості окремих видів пільг та методики обліку наданих пільг. Відсутня також статистична звітність щодо фактичної вартості пільг та стану їх фінансування.

Таким чином, в Україні є актуальним створення такої системи соціального захисту населення, яка здатна адекватно реагувати на соціально-економічні ризики та сприятиме зменшенню бідності в усіх групах населення.

Не зважаючи на явні позитивні зрушення в галузі охорони здоров'я, є наступні проблеми: залишається недостатнім рівень фінансування заходів державних програм; потребує удосконалення структурна, функціональна, економічна визначеність первинного рівня медичної допомоги; не реалізовано пріоритетного принципу фінансування з бюджетів усіх рівнів національних програм щодо охорони материнства та дитинства, пільг щодо безоплатного лікування в амбулаторно-поліклінічних умовах дітей віком до 3 років, дітей-інвалідів, безоплатного стаціонарного лікування; недостатня ефективність використання ліжкового фонду санаторіїв, що пов'язано з незадовільним станом їх матеріально-технічної бази.

До того ж, недосконалість структурно-організаційної системи охорони здоров'я зумовлює неефективне використання ресурсів, витрати на дублювання потужностей медичних установ і, відповідно, знижує якість та відповідальність при наданні медичної допомоги.

Аналіз кадрового забезпечення сфери охорони здоров'я свідчить про недоліки в реалізації державної кадрової політики галузі, надзвичайно застарілу управлінську логістику, яка не в змозі забезпечити подальший розвиток галузі, ефективні структурно-функціональні зміни та модернізацію принципів фінансування та, в цілому, модернізацію соціально-економічної і гуманітарної ролі системи охорони здоров'я в Україні.

Основними недоліками кадрового забезпечення сфери охорони здоров'я в Україні є: недостатня укомплектованість і забезпеченість медичними кадрами; диспропорційність кадрового забезпечення; відсутність державної концепції кадрової політики у сфері охорони здоров'я в Україні; недосконала система планування кадрового складу сфери охорони здоров'я; брак мотивації та зацікавленості в покращенні результатів власної діяльності; невідповідність якості підготовки медичних кадрів сучасним вимогам і потребам медичної галузі та завданням реформування медичної сфери; невідповідність підготовки управлінських кадрів для здійснення реформ. Жоден з існуючих документів не містить цілісної стратегічної програми вирішення проблем кадрового забезпечення сфери охорони здоров'я в Україні, концептуальних завдань та механізмів реалізації кадрової політики у сфері охорони здоров'я.

Відтак, вітчизняна система охорони здоров'я не здатна достатньою мірою задовольнити потреби населення в медичній допомозі, забезпечити доступність, якість і своєчасність медичних послуг.

Загалом, Україна має значні досягнення у розвитку освітньої галузі завдяки розвиненій мережі навчальних закладів різного рівня. Проте остання перебуває у складному становищі. Це стосується передусім кількісного і якісного зниження рівня дошкільної і загальної середньої, а подекуди і вищої освіти. Далекою від сучасних стандартів залишається освіта на селі. Знижується доступність освіти (особливо дошкільної та вищої), у тому числі для дітей з обмеженими фізичними та соціальними можливостями [4]. Порушуються принципи єдності навчання та виховання, взаємодії між освітньою системою і виробництвом. Триває відставання середньої і вищої освіти та професійного навчання від потреб сучасного ринку праці, високих вимог конкурентного середовища на ньому.

На нашу думку, проблемами на шляху адаптації системи освіти до вимог часу є: збереження занадто централізованого управління освітнім процесом; відсутність відповідної наукової й методичної бази для підготовки висококласних фахівців. Потребують удосконалення організаційні та фінансові механізми функціонування системи вищої освіти.

Економічні негаразди, надмірна заполітизованість соціуму, культурно-історичні відмінності регіонів України, брак патріотизму – все це не сприяє подоланню як об'єктивних, так і штучних проблем, що виникають на етнічному ґрунті.

Попри видиму благополучність міжетнічних відносин, в українському суспільстві поволі зростає латентний конфліктогенний потенціал на етнічному ґрунті, що вимагає адекватних заходів як з боку владних структур, так і з боку громадських інституцій.

В Україні до цього часу не прийнята загальнодержавна програма дій щодо збагачення та розвитку культури і духовності українського суспільства, в якій були б передбачені конкретні заходи, спрямовані на вдосконалення законодавства у цій сфері та створення умов для повноцінного духовного розвитку громадян нашої держави.

Слід зазначити, що загальнонаціональна ідентичність в країні не склалася як цілісна та стабільна структура, а її формування відбувається в суперечливих процесах взаємодії, взаємовпливу та конфлікту регіональних ідентичностей, що не сприяє загальнонаціональній консолідації.

Серед чинників, які негативно впливають на формування спільної історичної пам'яті української нації, головними, на наш погляд, є такі: тривала бездержавність України, належність окремих її частин до різних іноземних соціокультурних систем і, як наслідок, набуття відповідними сегментами українського соціуму різного соціального і політичного досвіду, відмінних ментально-світоглядних ознак, мовних і релігійних орієнтацій тощо; часткова або навіть повна втрата більшістю членів суспільства після розпаду СРСР звичних моральних орієнтирів та цінностей, перехід значних мас української людності до стану соціальної аномії; глибокий розрив між рівнем осмислення історичного минулого України та українського народу сучасною суспільно-гуманітарною наукою і рівнем масової свідомості.

За роки незалежності вдалося суттєво розвинути деякі складові якісно нової парадигми української національної культури, але державна культурна політика виявилася ефективною лише на окремих локальних напрямках, не вплинувши кардинально на загальну структуру і якість гуманітарного простору в Україні.

Сучасний стан культурної сфери українського суспільства теж характеризується низкою негативних тенденцій, які, до того ж, мають системний характер: зберігається монополія держави на прийняття рішень у сфері культури поряд з безвідповідальністю за негативні результати; недостатнє фінансування культури та неефективне використання обмежених бюджетних ресурсів; відсутність середньо- і довгострокових програм розвитку, що впливали б з чіткою визначеною політики культурного розвитку; відсутність всебічного аналізу та моніторингу культурної діяльності в частині музейної сфери та належної системи оцінки результатів; розрив інформаційного і культурного простору та розмежованість культурно-мистецького середовища; низький рівень оплати праці працівників культури, зниження престижу цієї професії та відсутність системи соціального захисту митців; відсутність політики підтримки недержавного сектора в галузі культури, невизначеність механізмів його залучення до прийняття рішень та участі в державних проєктах; відсутність системи стимулів та невизначеність правової політики в плані залучення інвестицій та спонсорських (меценатських) внесків у сферу культури; неузгодженість законів та культурної політики з європейськими підходами, нормами та стандартами; недостатньо цілісний, роз'єднаний і нескоординований культурно-інформаційний простір; закріплений у Конституції державний статус української мови реалізується лише невеликою мірою і належних умов для повноцінного її розвитку та функціонування в усіх царинах суспільного життя не створено; знижується роль культурно-просвітницького сектору в громадському житті; неефективна модель управління закладами культури в Україні та система її фінансування; значне погіршення матеріально-технічного стану мережі культурних та культурно-освітніх закладів, матеріального забезпечення і соціального статусу працівників галузі.

Характерними рисами інформаційної ситуації у соціальній і гуманітарній сферах є: відставання України від розвинутих держав за рівнем інформатизації соціальної і гуманітарної сфер, насамперед освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, культури; недодержання прав людини і громадянина на одержання

інформації, необхідної для захисту їх соціально-економічних прав; поширення в засобах масової інформації невластивих українській культурній традиції цінностей і способу життя, культу насильства, жорстокості, зневажливого ставлення до людської і національної гідності; тенденція до витіснення з інформаційного простору та молодіжної культури українських мистецьких творів, народних традицій і форм дозвілля; послаблення суспільно-політичної, міжетнічної та міжконфесійної єдності суспільства; відставання рівня розвитку українського кінематографу, книговидання, книгорозповсюдження та бібліотечної справи від рівня розвинутих держав.

IV. Висновки

Таким чином, сьогодні в Україні існує чимало невирішених проблем в управлінні соціально-гуманітарною сферою, які потребують комплексного дослідження та усунення. Серед них: економічно не обґрунтована і соціально несправедлива, занижена ціна праці, значна диференціація заробітної плати в регіональному вимірі та за видами економічної діяльності; бідність серед зайнятого населення; нестача кадрів у різних галузях економіки, що зумовлює формування мотивації до здобуття робітничих професій, підвищення освітнього і професійного рівня; несприятливі демографічні тенденції та незадовільний стан здоров'я населення; критичний рівень трудових мігрантів, які працюють за межами країни; фактичне блокування пенсійної реформи на тлі погіршення фінансового становища діючої пенсійної системи; надмірна кількість офіційно задекларованих пільг за умови фактичного недотримання принципів їх цільового надання; недостатні розміри фінансування соціально-гуманітарної сфери.

Відтак, нарізла необхідність активізації соціально-гуманітарної ролі держави, відпрацювання механізму взаємодії держави й суспільства в соціально-гуманітарній сфері, забезпечення гідних умов життя, що сприятиме зростанню добробуту громадян, становленню середнього класу.

Література.

1. Задорожна О. Проблема освіти у контексті людського розвитку в Україні / Задорожна О. // Трансформаційні процеси у соціальній сфері : збірник наукових праць НАН України. Ін-т економіки. - Київ, 2013. - С.123-132.
2. Карлова В. Державна політика у сфері культури як важлива складова механізму формування і зміцнення української національної свідомості / В. Карлова // Зб. наук. пр. НАДУ. - К. : НАДУ, 2015. - Вип. 2. - С. 3-15.
3. Колот А. Соціальна політика в умовах глобалізації та лібералізації економічних відносин: здобутки, втрати, тенденції / А. Колот // Демографія та соц. економіка. - 2009. - № 1 (9). - С. 23-41.
4. Лібанова Е. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу / Е. Лібанова. - К. : КНЕУ, 2012. - 330 с.

References.

1. Zadorozhna A. (2013), "The problem of education in the context of human development in Ukraine", *Transformatsijni protsesy u sotsial'nij sferi : zbirnyk naukovykh prats' NAN Ukrainy. In-t ekonomiky*, pp. 123-132.
2. Karlova V. (2015), "State policy in the sphere of culture as an important part of the mechanism of formation and consolidation of Ukrainian national consciousness", *Zb. nauk. pr. NADU*, vol. №2, pp. 3-15.
3. Kolot A. (2009), "Social policy in the context of globalization and liberalization of economic relations, gains, losses, trends", *Demohrafiia ta sots. ekonomika*, vol. №1 (9), pp. 23-41.
4. Libanova E. (2012) *Bidnist' naseleennia Ukrainy: metodolohiia, metodyka ta praktyka analizu* [Poverty population Ukraine: methodology, methods and practices of analysis], KNEU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 12.06.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"